

УДК 791.62(477)(314.743)

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2022-3-3>

Ганна КАРАСЬ

доктор мистецтвознавства, професор, заслужений працівник культури України, професор кафедри методики музичного виховання та диригування, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, Україна, 76018
ORCID: 0000-0003-1440-7461

Бібліографічний опис статті: Карась, Г. (2022). 100-літній ювілей Миколи Лисенка як фактор збереження української національної ідентичності в умовах Другої світової війни в Україні і еміграції. *Fine Art and Culture Studies*, 3, 19–29, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2022-3-3>

**100-ЛІТНІЙ ЮВІЛЕЙ МИКОЛИ ЛИСЕНКА ЯК ФАКТОР ЗБЕРЕЖЕННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ
В УМОВАХ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ В УКРАЇНІ І ЕМІГРАЦІЇ**

Актуальність дослідження 100-літнього ювілею корифея української музики Миколи Лисенка (1842–1912), який припав на 1942 рік, зумовлена роллю святкувань видатних діячів української музичної культури у маніфестації незламності духу нашого народу. Метою нашої статті є об'єктивне висвітлення цієї події як фактору збереження української національної ідентичності в умовах Другої світової війни в Україні і діаспорі. Методологія дослідження базується на поєднанні загальнонаукових та спеціальних мистецтвознавчих методів, зокрема історико-культурологічного та феноменологічного. Зазначений методологічний підхід дозволяє розглянути конкретну подію (святкування ювілею М. Лисенка) як результату зусиль представників різних сфер музичного мистецтва (виконавців-солістів, хорових колективів, музикознавців, критиків, організаторів, видавців), створення культурно-музичної практика в умовах війни як феноменального явища.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному висвітленні вшанування 100-літнього ювілею Миколи Лисенка в окупованій Україні та діаспорі як фактору збереження української національної ідентичності в умовах Другої світової війни. Висновки. Святкування українцями 100-літнього ювілею класика національної музики Миколи Лисенка в умовах війни було фактором збереження їхньої національної і культурної ідентичностей, маніфестацією незламності духу нашого народу, який боровся за незалежність і свободу. В умовах сьогоденної російсько-української війни, активна фаза якої розпочалася 24 лютого цього року, святкування в 1942 році слугує прикладом для вшанування 180-річчя від дня народження М. Лисенка, яке припало на березень 2022 року. Життєтворчість основоположника української академічної музики, який завжди був прикладом відданості й самопосягати українству, сьогодні надихає митців на творчість і боротьбу.

Ключові слова: святкування, ювілей Миколи Лисенка, Друга світова війна, діаспора, культурна і національні ідентичність.

Нанна KARAS

Doctor of Arts, Professor, Honored Worker of Culture of Ukraine, Professor of Department of Music Education and Conducting Methods, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, 57 Shevchenko Str., Ivano-Frankivsk, Ukraine 76018
ORCID: 0000-0003-1440-7461

To cite this article: Karas, H. (2022). 100-litnii yuvilei Mykoly Lysenka yak faktor zberezhenia ukrainiskoi natsionalnoi identychnosti v umovakh Druhoi svitovoi viiny v Ukraini i emihratsii [Mykola Lysenko's 100th Anniversary as a Factor of Preserving Ukrainian National Identity in the conditions of the Second World War in Ukraine and Emigration]. *Fine Art and Culture Studies*, 3, 19–29, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2022-3-3>

**MYKOLA LYSENKO'S 100TH ANNIVERSARY AS A FACTOR
OF PRESERVING UKRAINIAN NATIONAL IDENTITY IN THE CONDITIONS
OF THE SECOND WORLD WAR IN UKRAINE AND EMIGRATION**

The urgency of the study of the 100th anniversary of the luminary of Ukrainian music Mykola Lysenko (1842–1912), which fell on 1942, due to the role of celebrations of prominent figures of Ukrainian musical

culture in the manifestation of the fragility of the spirit of our people. The aim of our article is to objectively cover this event as a factor in preserving the Ukrainian national identity in the conditions of the Second World War in Ukraine and the diaspora. The research methodology is based on a combination of general scientific and special art methods, in particular historical-cultural and phenomenological. This methodological approach allows us to consider a specific event (celebration of the anniversary of M. Lysenko) as a result of efforts of representatives of various fields of music (soloists, choirs, musicologists, critics, organizers, publishers), the creation of cultural and musical practice during the war as a phenomenal phenomenon. The scientific novelty of the study lies in the comprehensive coverage of the celebration of the 100th anniversary of M. Lysenko in occupied Ukraine and the diaspora as a factor in preserving the Ukrainian national identity in the Second World War.

Conclusions. The celebration of the 100th anniversary of the classic of national music M. Lysenko by Ukrainians during the war was a factor in preserving their national and cultural identities, a manifestation of the fragility of the spirit of our people, who fought for independence and freedom. In today's Russian-Ukrainian war, the active phase of which began on February 24 this year, the celebration in 1942 serves as an example to commemorate the 180th anniversary of the birth of M. Lysenko, which fell in March 2022. The life-giving work of the founder of Ukrainian academic music, who has always been an example of devotion and dedication to Ukrainians, today inspires artists to work and fight.

Key words: *celebration, anniversary of Mykola Lysenko, World War II, diaspora, cultural and national identity.*

Актуальність проблеми. Життєтворчість корифея української національної музичної культури Миколи Лисенка (1842–1912) є не тільки її наріжним каменем та прикладом відданості й самопосвяти українству, а й фактором формування та збереження національної та культурної ідентичностей від кінця ХІХ – до наших днів. Сьогодні видається неймовірною паралель – 100-річчя від дня народження Миколи Віталійовича Лисенка припало на час Другої світової війни, а його 180-річчя – на початок сучасної російсько-української війни, яка має всі ознаки Третьої світової. Видається, що в такий час не до святкувань, однак для збереження української національної ідентичності цей ювілей мав і має вагоме значення. Тож *актуальність* дослідження цієї події зумовлена роллю святкувань видатних діячів української музичної культури у маніфестації незламності духу нашого народу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Всебічному висвітленню ювілейних святкувань видатного українського композитора у 1942 року у Львові присвячена публікація Якіма Горак (Горак, 2009). Автор на основі дослідження архівних матеріалів подає широку панораму цієї події, однак не повністю висвітлює питання видання музичних творів М. Лисенка. Тому бібліографічний довідник Л. Головатаї (Головата, 2010) та стаття О. Осадці (Осадця, 1993) слугували джерельним матеріалом для узагальнення цього аспекту. Відчути атмосферу підготовки до святкування та власне саме свят-

кування допомагають спогади його учасників – М. Колесси (Кияновська, 2002), В. Витвицького (Витвицький, 1965). Оскільки святкування ювілею М. Лисенка в діаспорі досі не досліджувалося, то вивчення періодичних діаспорних видань (газети «Свобода», “The Ukrainian Weekly”, журнал «Сучасність») та архівних документів із фондів Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України дозволило комплексно висвітлити його.

Мета дослідження – об’єктивне висвітлення 100-літнього ювілею Миколи Лисенка як фактору збереження української національної ідентичності в умовах Другої світової війни в Україні і еміграції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Видатний композитор і диригент Микола Колесса згадував: «...дуже важливою подією того часу стало для нас святкування 100-річчя від дня народження нашого видатного класика, Миколи Віталійовича Лисенка у 1942 році. Це теж може видатися на відстані часу чимось майже неймовірним – докола йде війна, всюди голод, нужда, а ми вперлись, що ювілей найвидатнішого українського композитора таки мусімо відзначити» (Кияновська, 2003, с. 156).

На основі вивчення документів СУПрому Я. Горак виявив, що підготовка до святкування розпочалася у 1938 році. Однак ідею про святкування висловив Ф. Шешко у статті, яка була опублікована в «Українській музиці» у 1937р. (Шешко, 1937). Згодом при Українському

Центральному Комітеті було створено ювілейний комітет, який очолив Василь Барвінський (Горак, 2009, с. 48).

Програма святкувань у Галичині передбачала найрізноманітніші акції у Львові та різних містах та містечках Галичини: Станиславові, Коломиї, Стрию, Самборі, Холмі та багатьох інших. 24 і 26 квітня 1942 року на урочистій академії у Львівському оперному театрі прозвучали твори М. Лисенка: симфонічні (увертюра до опери «Різдвяна ніч» у виконанні симфонічного оркестру Львівського оперного театру під керівництвом Лева Туркевича), хорові мініатюри (чоловічий хор «Сурма» під керівництвом Омеляна Плешкевича), кантата «Радуйся, ниво непопитая», солоспіви (Дометій Йоха, Марія Сабат-Свірська) у супроводі фортепіано В. Барвінського, фортепіанні твори у виконанні його вихованця Р. Савицького. Промову виголосив В. Витвицький. Участь у святкуванні брала дочка композитора, піаністка Мар'яна Лисенко та онук М. Шило.

Було зреалізовано низку монографічних програм із його творів.

Наймасштабніший «Краєвий конкурс українських хорів у Галичині» зібрав під свою егіду 163 хори і заманіфестував «... гордий тріумф українського духа, що всупереч супротивним силам, ішов і йде в переможному своєму поході на осяйні вершини свого вияву і свого безсмертного буття» (Альманах, 1943, с. 8).

Альманах про цей конкурс, матеріали до якого зібрав Є. Цегельський, а художнє оформлення здійснив Святослав Гординський, та тогочасна преса передають атмосферу цього незабутнього святкування (Альманах, 1943; Конкурс, 1942; Краєвий конкурс, 1942; Барвінський, 1942). Впродовж двох днів (31 липня – 1 серпня 1942 року) у фінальній частині конкурсу у Львівському оперному театрі звучали твори М. Лисенка у виконанні переможців, а на закінчення об'єднаний хор із 1200 учасників зворушив усіх присутніх виконанням українських народних пісень в обробці М. Лисенка.

Серед переможців хорової культура Станиславівщини була представлена репрезентативними (великоміськими) хорами «Думка» (диригент М. Колесса, він же відзначений як кращий диригент конкурсу першою нагородою) та Станиславівським «Бояном» (диригент Г. Андрієшин), містечковим хором з Косова

(кер. А. Когут), сільськими із Печеніжина (дир. В. Якуб'як, він же відзначений як кращий диригент сільського хору) та Радчі (кер. В. Шиптур).

У Літературно-Мистецькому Клубі у Львові провели спеціальний «Музичний вечір» (З. Т., 1942), у приміщенні «Спілки мистців-плястиків» відкрили виставку (Отава, 1942; Календар, 1942), спілка Образотворчих мистецтв у Львові випустила «медаліони Лисенка» (Медаліони, 1942), на Львівському радіо прозвучав цикл передач, присвячених різним ділянкам творчості композитора (Примова, 1942).

Співorganizаторами ювілейної виставки про творчість М. Лисенка були донька композитора, піаністка і педагогиня Мар'яна Лисенко, композитор, піаніст і диригент Василь Барвінський, композитор і музикознавець Василь Витвицький. Експозиція розміщувалася у трьох залах Львівської консерваторії. Серед експонатів були представлені автографи оперних партитур, фотопортрети і групові фотографії родичів та колег митця, грамофонні платівки тощо. Серед оперних партитур були ноти до шедеврів українського національного оперного мистецтва – опер М. Лисенка «Різдвяна ніч», «Наталка Полтавка», «Тарас Бульба», «Енеїда». У творчій спадщині композитора важливе місце посідають твори на тексти класика української літератури Тараса Шевченка, які стали основою подальшого розвитку українського академічного музичного мистецтва та утвердження його самобутності. На світлинах з виставки, які зберігаються в ЦДАВО, можна побачити аркуші цих творів (Шлях до державності, 2022).

Я. Горак відзначає участь у цих святкуваннях української церкви того часу, зокрема, Митрополита Андрея Шептицького, а також таку знакову подію, як відновлення діяльності Вищого музичного інституту ім. М. Лисенка під назвою «Державна музична школа з українською мовою навчання» (Горак, 2009, с. 53–54). Ця подія була символічною, оскільки заснування інституту пов'язане з ювілеєм М. Лисенка 1903 року. Варто відзначити, що Митрополитом у 1937 році було викуплено рукописи і авторське право на 350 творів М. Лисенка у Владислава Ідзіковського за 30 тисяч польських злотих.

У роки Другої світової війни найбільшим видавничим осередком було «Українське видавництво» у Кракові–Львові (1939–1945). Авторка бібліографічного довідника Л. Головата

наголошує, що воно «... стало організаційним ґрунтом для українського суспільного та культурного процесу, кожен бік якого – літературний або мистецький, освітній або науковий тощо – більшою або меншою мірою матеріалізовано в різноплановій продукції видавництва» (Головата, 2010, с. 5). У розділі «Книжки в галузі культури і мистецтва», які пов'язані з ювілеєм М. Лисенка, у 1942 році світ побачили два видання – «Микола Лисенко. В соту річницю народження. 1842–1942» Віктора Андрієвського (Андрієвський, 1942) та «Взаємини М. Лисенка з І. Франком» Василя Витвицького (Витвицький, 1942).

Я. Горак наголошує, що автор першої – Віктор Андрієвський – полтавчанин родом, був особисто знайомий з М. Лисенком, гостем львівських святкувань, членом полтавської громади, громадським діячем, педагогом, публіцистом, а книжка видана коштом і за дорученням ювілейного комітету та за допомогою В. Барвінського (Горак, 2009, с. 51). Автор вступного слова до цього видання В. Витвицький у спогадах так розповідає про проходження книжки через цензуру відділу пропаганди: «Досить рано виявилось, якого типу і рівня люди керують справами культури в Генеральному Губернаторстві. Один з референтів видавничих справ був з професії стрижем. Пам'ять моя зберегла одне речення, що його написав я у вступі до популярної книжечки про Лисенка. Воно було приблизно таке: «Микола Лисенко мав велике значення не тільки для музичного, алей для всього тогочасного культурно-національного життя України». Німецький цензор це речення викреслив. Коли ж я запитав про причину, його відповідь була буквально така: – Про національні справи вирішуватиме фюрер після закінчення війни» (Витвицький, 1965, с. 30).

У контексті сьогоденних подій особливу увагу привертає увагу розділ VIII «Як ставилося російське громадянство до М. Лисенка», в якому чітко простежується не тільки зверхнє, а відверто вороже ставлення російських політичних кіл до його «українофільства», «...в яким вони справедливо вбачали усі ознаки не тільки духового, але й національно-політичного сепаратизму» (Андрієвський, 1942, с. 43). Монографічна праця В. Витвицького про взаємини М. Лисенка і І. Франка була і є символом єдності Наддніпрянської України та Галичини, вона зберегла свою вартість і в наші дні.

Відомо, що був задум щодо інших наукових видань, однак його здійснити не вдалося.

У календарі «За народ» на 1943 рік вміщено допис Б. Мелянського «Свято української пісні: Краєвий конкурс хорів у сторіччя народин Миколи Лисенка з фотографією учасників Заліщицького хору та Гуцульського хору «Трембіта» з Косова під проводом А. Когут, а також проф. Якуб'яка, диригента хору в с. Печеніжин (Головата, 2010, с. 180).

У виданнях для початкового навчання (співанниках, збірниках пісень) автори-упорядники використали українські народні пісні у записах і обробках М. Лисенка. Так, у збірнику «Китиця цвіток для чемних діток» (упорядник Б. Данилович [Б. Гошовський]) знаходимо пісні «Ой вийтеся огірочки», «Лисичка» (Я лисичка, я сестричка): танок-забава для дітей, «Ой задумав комарик» (Китиця цвіток, 1941).

Нотні видання та співаники. У співанику для шкіл «Хай пісня лунає» вміщено пісні в опрацюванні М. Лисенка: «Я лисичка, я сестричка», «Добрий вечір, лисонько!..» з опери «Коза-дереза», «Ой, сніг, діти» та оригінальний твір «Боже великий, єдиний» (сл. О. Коницького) у двоголосому укладі (Хай пісня лунає, 1941).

О. Осадця у нотографічному покажчику музичних творів М. Лисенка, виданих у Західній Україні, подає вісім видань обробок українських народних пісень для мішаного, чоловічого та жіночого хору (Осадця, 1993). Два з них видруковано «Українським видавництвом» у Кракові (Гарбуз білий, 1942; Та туман, 1942), інші шість – Інститутом народної творчості у Львові в серії «Бібліотека інституту народної творчості, серія 4. М. Лисенко. Народні пісні» (Козак від'їжджає, 1942; Навгороді, 1942; Ой, бре море, 1942; Ой пушу я, 1942; Ой, гай мати, 1942; Пряля, 1942). Нами виявлено ще одне видання в цій серії із чотирьох обробок для чоловічого хору без супроводу (По той бік гора, 1942). Зручний формат, мала кількість творів (один – чотири) і, припускаємо, великий наклад, робили ці видання доступними для значної кількості диригентів та хорових колективів.

Серед *образотворчих видань* у 1940 році було випущено листівку «Микола Лисенко» розміром 14X9 у серії «Портрети українських діячів», що являла собою репродукцію останньої фотографії композитора (Головата, 2010, с. 225).

Публікації у пресі В. Барвінського, С. Людкєвича, Є. Цегельського, В. Дорошенка, І. Зілинського, Г. Левицької, В. Витвицького, В. Андрієвського, Б. Кудрика збагачують лисенкіану неповторними спогадами і матеріалами¹.

Промову «Микола Лисенко» Філарета Колесси (1871–1947), проголошену на ювілейному святі в курортному містечку Криниця 21 червня 1942 року, теж можна віднести до наукового осмислення постаті композитора (Колесса, 2013). Публікацію цього реферату, рукопис якого зберігається в Приватному архіві Ф. Колесси, здійснила І. Довгалюк у журналі «Етномузика». У передмові до публікації вчена підкреслювала, що до 1946 року значну частину мешканців Криниці складали українці. У рамках святкування ювілею композитора в неділю 21 червня в Криниці відбувся концерт (Колесса, 2013, с. 82). У дописі в газеті «Краківські вісті» писалося: «У виповненій вщерть українським громадянством, молоддю та німецькими гостями салі» (М. О., 1942, с. 5) прозвучали твори М. Лисенка у виконанні хорів «Криницький Боян» та учительської семінарії. Здійснюючи загальну характеристику промови Ф. Колесси, І. Довгалюк писала: «Будучи чи не найвизначнішим у Галичині послідовником М. Лисенка, він зробив загальний огляд творчості мистця, підсумував його значення для подальшого розвитку української музичної культури, а також спинився на взаєминах М. Лисенка із галицькою культурною елітою. Виступ Ф. Колесси, до певної міри, став реферативним викладом його раніше опублікованих лисенкознавчих напрацювань» (Колесса, 2013, с. 81–82).

Двох великих музикантів поєднувала багаторічна дружба. Ф. Колесса під впливом Лисенка почав komponувати й надсилати йому свої твори. Листи від Миколи Віталійовича «..стали «заочною школою», з якої Ф. Колесса черпав практичні поради, розширював свій мистецький світогляд, діставав стимули не лише до збирання фольклору, а й до поглиблених етнологічних досліджень» (Кузнецова, 2019, с. 197). Ф. Колесса написав ґрунтовну статтю «Микола Лисенко» (1903), яка була першою науковою розвідкою в галицькому лисенкознавстві. Вона містила класифікацію і аналіз основних жанрів творчості композитора за 35-літній період. Саме Ф. Колессі належить узагальнююче визначення

стильових засад композитора, який став «першим репрезентантом музичного романтизму і творцем української національної музики» (Колесса, 1970, с. 491). Цей важливий висновок пронизує промову Ф. Колесси 1942 року: «Переїнятий романтичним напрямком та захоплений красою й оригінальністю української народної пісні, Лисенко забажав дати почин до створення українського музичного стилю, української національної музики. <...> Він перший заявив світові українські народні пісні у їх природній одежі, зберігаючи старанно стильові прикмети української народної музики» (Колесса, 2013, с. 85, 86). Ф. Колесса відзначав тісний взаємозв'язок М. Лисенка з галицькою інтелігенцією, який живо цікавився музичним життям у Галичині, листувався Ф. Колессою, Н. Вахнянином, Ол. Барвінським, В. Шухевичем, О. Нижанковським.

Роздумуючи над щирим і глибоким культом М. Лисенка на всіх українських землях, Ф. Колесса писав: «Переїнявши духом української народної музики та спираючись свою творчість на народній пісні, Лисенко дав найвірніший і найсильніший вислів почуванням українського народу і його розумінню краси у музичній сфері; він убрав у музичну форму те, що відчувають мільйони, а що висловити уміє тільки геніяльна одиниця. Отим-то Лисенкова музика заторкує таємні струни нашої духовості, у ній відчуває кожен із нас щось свого і рідного, віднаходить наче частину власної душі, власних почувань, – і тому Лисенко нам такий близький, такий рідний і дорогий. До того ж музична творчість Лисенка тісно в'яжеться з поезією Шевченка: Шевченко й Лисенко – ці два великі й дорогі для кожного українця імена стали синонімом українського відродження, синонімом культурного об'єднання всіх українців, розділених штучними кордонами» (Колесса, 2013, с. 90).

Як в часи М. Лисенка, коли дві частини України були розділені між двома імперіями, так і під час Другої світової війни, коли наша земля були розділена німцями відмінними адміністративними одиницями, святкування ювілею композитора було символом єднання українського народу, актом соборності, сприяло змінню національної і культурної ідентичностей. Підсумовуючи роль святкування ювілею М. Лисенка в Галичині

¹ Перелік див.: Горак, 2009. С. 52, 54–56.

в умовах німецької окупації, Я. Горак називає його чинником, який «...зумів об'єднати українську музичну культуру Сходу і Заходу України в потужну маніфестацію національного мистецтва», ним було продовжену традицію святкувань 1903 року, «що сприяло підсиленню єдності національної культури» (Горак, 2009, с. 54).

Святкування ювілею М. Лисенка мало велике значення і для українців **діаспори**.

Проведений нами контент-аналіз діаспорної преси у США (газет «Свобода» (268 номерів) та “The Ukrainian Weekly” (49 номерів)) за 1942 рік засвідчує, що в обидвох вміщено по 6 публікацій, пов'язаних із вшануванням столітнього ювілею М. Лисенка. У газеті «Свобода» дві публікації стосуються святкувань ювілею у США, три – статті Ф. Колесси, В. Сімовича та О. Іваха про постать М. Лисенка та його творчість, одна – уривки з листа композитора до О. Нижанківського. У газеті “The Ukrainian Weekly” – дві оглядові статті, а чотири присвячені святкуванням ювілею М. Лисенка.

Публікація «Лисенка вшанували українці Вінніпегу та Торонто» у газеті “The Ukrainian Weekly” за 27 червня 1942 року подає розгорнений репортаж про святкування під назвою «Батько сучасної української музики» у двох найбільших містах Канади, які були організовані Комітетом Українців Канади (Lysenko Commemorated, 1942).

За ініціативою О. Кошиця та П. Маценка ще в 1941 році було розпочато підготовку до відзначення 100-річчя від дня народження М. Лисенка. 19 червня 1942 року з цієї нагоди відбувається святковий концерт у Вінніпегу в муніципальній аудиторії за участю об'єднаного хору під керівництвом О. Кошиця, віолончелістки Д. Гресько, струнного секстету проф. Д. Ватергауза, дитячого хору під керівництвом О. Мушії. Святкування відбувалося під патронатом мера міста, представників влади країни, організатором виступав Комітет Українців Канади (КУК). У першій частині програми було виконано: Фінал з «Хорової Різдвяної сюїти», створеної на основі мелодій, які аранжував М. Лисенко, «Щедрівка», «Різдвяна псалма», «Ясне сонце в небі сіяє», «Пісня про військо Ігоря» (епічна пісня з XII століття); у другій – пісні в аранжуванні М. Лисенка: «Шумить, гуде дїбровонька», «У містечку Богуславку» (пісня

з XVII століття), «Ох, і закувала сива зозуленька», «По опеньки ходила». 20 червня в концерті у «Massey Hall» в Торонто взяли участь мішаний хор із 200 учасників під керуванням доктора Я. Козарука, видатного українського співака М. Голинського. В цьому репортажі згадано про інтерв'ю, яке дав О. Кошиць газеті «Winnipeg Tribune». В ньому видатний диригент називає М. Лисенка «...найбільшим національним музикантом України», а Т. Шевченка – «... найбільшим національним поетом».

10 липня 1942 року КУК у Вінніпегу організував великий концерт, присвячений 100-річчю від дня народження М. Лисенка (Велике признание, 1942). Участь у концерті брав спільний мішаний хор із хористів і хористок майже всіх українських національних і церковних товариств Вінніпегу під керівництвом ушавленого диригента О. Кошиця, дитячий хор (диригент О. Мушій), молода талановита скрипалька Д. Гресько та струнний секстет (проф. Д. Ватергауз), які вшанували батька української музики. З цього приводу канадський музичний критик у статті “Rich Ukrainian melody marks massed choirs’ performance” (“The Winnipeg Free Press”, 20. VI.1942) не тільки написав про програму концерту, під час якого було виконано чотири різножанрові українські народні пісні в обробці М. Лисенка та Різдвяна сюїта на основі народних мелодій і аранжувань М. Лисенка, але й підкреслював багатство українських мелодій, а хористів називав людьми з музикою в крові². Інший критик із “The Winnipeg Tribune” у статті “Koshetz proves genius with Ukrainians choir” наводить кількість учасників об'єднаного хору (131), підкреслює талановитість О. Кошиця, який вміє добути дивовижно-містичний звук свого хору (Там само).

Влітку того ж року під час проведення Третіх диригентсько-вчительських курсів у Вінніпегу О. Кошиць укладає програму для хору та навчання із творів М. Лисенка, здійснює серію доповідей про українську музику і творчість композитора у різних містах Канади (Монреаль, Торонто, Седбері, Форт Вілліан). 5 вересня 1942 року концертом завершилися диригентські курси у Вінніпезі під проводом О. Кошиця (Concert ends Koshetz', 1942). У його

² Цит. за: [Б. а.]. Велике признание для хору під проводом проф. О. Кошиця. *Свобода*. 1942. 14 липня, ч. 148; [Б. а.]. Winnipeg Critics Praise Lysenko Concert. *The Ukrainian Weekly*. 1942. 18 July. No. 26.

програмі були твори М. Лисенка. У статті підкреслюється схвальна оцінка канадських критиків цього концерту та лекції О. Кошиця про М. Лисенка для слухачів курсів та всіх любителів української музики.

4 жовтня 1942 року у залі Інтернаціонального інституту у Нью-Йорку заходами Молодіжного хору із Нью-Йорку та Нью-Джерзі (кер. С. Марусевич) відбувся вечір пам'яті М. Лисенка. Його програма була побудована виключно із творів композитора. У промові про творчість М. Лисенка редактор "The Ukrainian Weekly" С. Шумейко наголошував, що вона збагачує американську духовну спадщину в особливий важкий воєнний час, адже в залі були воїни американської армії – колишні учасники хору, а для тих, які були на фронті, були зібрані кошти (С. Г., 1942). Про підготовку цього концерту, який також присвячувався п'ятиріччю хору, "The Ukrainian Weekly" писала ще 11 липня (N.Y.-N.J. Chorus plans, 1942). У ній наголошувалося, що 12 військовослужбовців у збройних силах США – колишні співаки хору.

Концерт, присвячений 100-річчю від дня народження М. Лисенка провів Український мішаний хор під керівництвом О. Приходька у 1942 р. у Празі.

Щодо оперних постановок, то 21 квітня 1940 р. в Нью-Йоркському центральному міському театрі вперше у США було поставлено оперу М. Лисенка «Тарас Бульба». Велику місію пропагандиста української музичної культури, зокрема творчості М. Лисенка, взяв на себе відомий диригент і композитор Михайло Фівейський (учень М. Римського-Корсакова). Коли у Нью-Йорку був створений Український оперний комітет, саме він рекомендував поставити цю оперу М. Лисенка, що й було реалізовано під його керівництвом. Опера з успіхом була показана у Нью-Йорку, Філадельфії, Чикаго, Детройті (США) та Торонто, Вінніпезі (Канада) та ін. Її виконували українською мовою, хоч серед співаків були такі, що нею не володіли (Булат, 2009, с. 197).

Публікації статей, промов та епістолярію в газетах США небагаточисельні, однак вагомі для усвідомлення ролі М. Лисенка у розвитку української музичної культури.

12 березня 1942 року газета «Свобода» опублікувала промову професора Василя Сімовича, яка була виголошена у 15-ліття смерті

М. Лисенка у 1928 році на Лисенковому святі, що його провів Високий український педагогічний інститут ім. М. Драгоманова у Празі (Сімович, 1942). Насамперед вчений високо оцінив внесок композитора щодо обробки народної пісні, назвавши це епохою не тільки в історії нашої культури, але й «... в історії нашого національного відродження». Щодо оригінальних творів композитора, то В. Сімович виокремлює музину Шевченкіану, підкреслюючи, що «...Лисенко й досі незрівняний, найкращий інтерпретатор у музиці великого Тараса. Обидва вони генії, обидва найкращі знавці душі народньої, творять чудову сполуку». Вчений не оминає кола інших поетів, до творчості яких звертався М. Лисенко, ставить композиторомантика поряд із великими композиторами інших народів – Б. Сметаною, С. Монюшом, Е. Грігом. Звертаючись до фортепіанної спадщини композитора, В. Сімович висновує, що «...він творець національної музики». Це ґрунтовно буде доведено музикознавцями у ХХ столітті, зокрема О. Козаренком (Козаренко, 2000).

У цьому ж номері вміщено уривок із листа М. Лисенка (жовтень 1886 р.) до молодого тоді композитора Остапа Нижанківського (1863–1919) з приводу музичної творчості (Яким шляхом, 1942). У ньому він дає таку пораду: «Пізнайте хто Ви є, себто пізнайте нарід Ваш; простудіюйте його ґрунтовно, освітіть його скарби в публічних виданнях, в обрядових (найважніше), історичних, побутових піснях, зумійте перейнятися усім тим матеріалом як своїм власним, рідним; сполучіть те все і візьміть, що лишень треба, з європейської науки і надбаного Вашого досвіду, та тоді й виявляйте свою музикальну і індивідуальність в утворах». Такі настанови М. Лисенка допомогли О. Нижанківському не тільки інтенсифікувати, а й поглибити свою фольклористичну діяльність.

О. Івах, виходячи із думки, що «генія найглибше розуміє геній», писав у статті «Шевченко й Лисенко»: «Лисенко так глибоко розумів твори Шевченка і духа української музики-співу, що його музика до слів Шевченка прямо злилася в щось одне та нероздільне з думками Шевченка. Можна сказати, що Лисенко дав музичний голос «Кобзареві» Шевченка» (Івах, 1942). Секрет цієї органіки автор бачить

у закоріненості поета в мову і ритміку української народної пісні, а природність музики – у прямо органічному зв'язку з духом і змістом вірша.

У статті Ф. Колесси наголошено: «Микола Лисенко є беззаперечно найзнаменитішим українським музиком-композитором; йому належить почесне місце між першорядними талантами світової слави. Геніальні твори Лисенка приносять честь українському народові перед іншими освіченими народами; вони мають значіння для всього образованого світу, збагачуючи скарбницю людського духа вицвітами типової української національної музики» (Колесса, 1942). І далі підкреслює: «Лисенко перший зрозумів духа української народної музики та підмітив і оцінив її своєрідні признаки, перший приложив до українських народних пісень відповідну їх складові гармонізацію. Своїм талантом і невсипущою працею Лисенко підніс українську народню пісню до висоти артистизму і вітхненого творення; розкриваючи перед світом багатство народнього пісенного скарбу» (Колесса, 1942). Ф. Колесса висновує, що твори М. Лисенка «... викликають одушевлення, піднімають у гору народнього духа та скріпляють у нас віру в невмирущу силу народа, що видає з себе таких знаменитих речників, таких великанів духа, як Микола Лисенко. Лисенкова музика, так як поезія Шевченка, лучить в одну могутню цілість усі верстви

суспільні і всі части українського народа» (Колесса, 1942).

Редакційна стаття про сторічний ювілей М. Лисенка у “The Ukrainian Weekly” від 16 березня подає загальну характеристику творчості митця, її значення для української музичної культури та місце в американській культурі (Mykola Lysenko Centenary, 1942).

Стаття «Наша музична спадщина» в газеті “The Ukrainian Weekly” за 1 серпня 1942 року, змальовуючи історію української музики, завершує її підрозділом «М. Лисенко і його послідовники», в якій підкреслює вагому роль композитора у розвитку української академічної музики ХХ століття (Our Musical Heritage, 1942).

Музиколог Ф. Шешко з Чехословаччини три статті присвятив М. Лисенку (Шешко, 1932; Шешко, 1937; ЦДАВО України. Ф. 4465), в яких на багатій джерельній базі розкриває мало висвітлені сторінки лисенкознавства (М. Лисенко – музичний публіцист, критик; М. Лисенко і громадськість).

Висновки. Святкування українцями 100-літнього ювілею класика національної музики М. Лисенка в умовах війни було фактором збереження їхньої національної і культурної ідентичностей, маніфестацією незламності духу нашого народу, який боровся за незалежність і свободу. Життєтворчість основоположника української академічної музики, який завжди був прикладом відданості й самопосягати українству, сьогодні надихає митців на творчість і боротьбу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Альманах першого Краєвого конкурсу хорів у Галичині. У сторіччя народин Миколи Лисенка. Львів, 1943. 63 с.
2. Андрієвський В. Микола Лисенко. В соту річницю народження. 1842–1942 / видано заходами Ювілейного Комітету для вшанування сотої річниці народження М. Лисенка. Львів : Укр. вид-во, 1942. 61 с.
3. Барвінський В. З віддалі часу. *Наші дні*. 1942. Ч. 10. С. 8–9.
4. Барвінський В. Краєвий конкурс хорів і фестиваль української пісні. *Краківські вісті*. 1942. Ч. 175. 9 серпня, С. 3.
5. Булат Т., Філенко Т. Світ Миколи Лисенка. Національна ідентичність, музика і політика України ХІХ – початку ХХ століття. Нью-Йорк : Українська Вільна Академія Наук у США; Київ : Майстерня книги, 2009. 408 с.
6. [Б. а.]. Велике признание для хору під проводом проф. О. Кошиця. *Свобода*. 1942. 14 липня, ч. 148.
7. Витвицький В. Василь Барвінський у моїх спогадах. *Сучасність*. 1965. Листопад. С. 5–35.
8. Витвицький В. Взаємини М. Лисенка з І. Франком. Краків ; Львів : Укр. вид-во, 1942. 40 с.
9. Головата Л. «Українське видавництво» у Кракові–Львові 1939–1945: бібліогр. довідник. Т. 1 : Книжки й аркушеві видання. Київ : Критика, 2010. 328 с.
10. Горак Я. Львівські святкування столітнього ювілею Миколи Лисенка 1942 року. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія Мистецтвознавство*. 2009. № 1(20). С. 47–56.
11. З. Т. З музичного життя у Львові. *Львівські вісті*. 1942, 7 червня. Ч. 121. С. 4.
12. Івах О. Шевченко й Лисенко. *Свобода*. 1942. 10 квітня, ч. 80.
13. Календар. *Краківські вісті*. 1942, 26 квітня. Ч. 86. С. 3.

14. Кияновська Л. Син століття Микола Колесса в українській культурі ХХ віку. Львів, 2003. 293 с.
15. Козаренко О. Феномен української національної музичної мови. Львів : НТШ, 2000. 285 с.
16. Колесса Ф. Микола Лисенко. *Свобода*. 1942. 13 березня, ч. 57.
17. Колесса Ф. Микола Лисенко (промова в 100-літній ювілей від дня його народження, виголошена на ювілейному святі в Криниці д. 21. VI. 1942). *Етномузика*. 2013. № 9. С. 80–92.
18. Колесса Ф. Народний напрям у творчості М. Лисенка. *Музично-фольклористичні та музикознавчі праці Ф. М. Колесси / упоряд. С. Й. Грица*. Київ: Наук. думка, 1970. С. 484–492.
19. Конкурс українських хорів. *Львівські вісті*. 1942, 24 березня. Ч. 64. С. 3.
20. Краєвий конкурс українських хорів. *Краківські вісті*. 1942, 14 травня. Ч. 101. С. 4.
21. Кузнецова О.О. Микола Лисенко і Стрийщина: вектори контактів. *Література та культура Полісся*. № 97. Серія «Історичні науки». Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя. 2019. № 12. С. 192–203.
22. [М. О.] Криниця в століття народин М. Лисенка. *Краківські вісті*. 1942, 27 червня. Ч. 138. С. 5
23. Медальони Лисенка. *Краківські вісті*. 1942, 2 травня. Ч. 91. С. 4.
24. Осадця О. Видання музичних творів Миколи Лисенка в Західній Україні. *Записки Наукового товариства імені Т. Шевченка. Т. ССХХVI. Праці Музикознавчої комісії*. Львів, 1993. С. 463–471.
25. Отава У. Життя мистця і людини. *Наші дні*. Львів, 1942. Ч. 7. С. 10.
26. Примова І. Святочна академія. *Краківські вісті*. 1942. Ч. 88. С. 3.
27. С. Г. Музикальний вечорок. *Свобода*. 1942. 9 жовтня, ч. 212.
28. Сімович В. Слава рідному співцеві (В столітні роковини уродин Миколи Лисенка). *Свобода*. 1942. 12 березня, ч. 56.
29. Стешко Ф. Микола Лисенко і українське громадянство. (Два моменти: ювілей і похорон). *Українська музика*. Львів-Стрий, 1937. № 9-10. С. 149–156.
30. Стешко Ф.М. Лисенко – співробітник болгарського музичного часопису (До 20-ї річниці з дня смерті «батька» української музики). *Тризуб*. Париж, 1932. Ч. 46.
31. ЦДАВО України. Ф. 4465, оп. 1, спр. 1028: Рукопис доповіді Ф. Стешка «Микола Лисенко – творець сучасної української музики (3 нагоди 100-літнього ювілею дня народження)».
32. Шлях до Державності: архівні хроніки української еміграції. *ЦДАВО України*. Фонд 4465 «Документи і матеріали українських емігрантських установ, організацій та різних осіб (колекція)». 21.03.2022. URL: <https://tsdavo.gov.ua/novyny/shlyah-do-derzhavnosti-arhivni-hroniky-ukrayinskoji-emigracziyi/> (доступ 20.03. 2022).
33. Яким шляхом? [Із листа М. Лисенка до О. Нижанківського]. *Свобода*. 1942. 12 березня, ч. 56.
34. [Б. а.]. Concert ends Koshetz' choral conducting course in Winnipeg. *The Ukrainian Weekly*. 1942. 19 september. No. 35.
35. [Б. а.]. Lysenko Commemorated By Winnipeg and Toronto Ukrainians. *The Ukrainian Weekly*. 1942. 27 june, No. 24.
36. [Б. а.]. Mykola Lysenko Centenary. *The Ukrainian Weekly*. 1942. 16 march, No. 11.
37. [Б. а.]. N. Y.-N. J. Chorus plans Lysenko concert. Concert to mark fifth anniversary of chorus. 12 members in U.S. Armed Forces. *The Ukrainian Weekly*. 1942. 12 july. No. 25.
38. [Б. а.]. Our Musical Heritage. *The Ukrainian Weekly*. 1942. 1 august. No. 28.
39. [Б. а.]. Winnipeg Critics Praise Lysenko Concert. *The Ukrainian Weekly*. 1942. 18 july. No. 26.

НОТОГРАФІЯ

40. ГАРБУЗ БІЛИЙ КАЧАЄТЬСЯ : Народна пісня: Для мішаного хору в супр. фп. Краків : Укр. вид-во, 1942. Вип. 2. 4 с. (Твори М. Лисенка. 1842–1942).
41. КИТИЦЯ ЦВІТОК ДЛЯ ЧЕМНИХ ДІТОК: збірник пісень, забав і віршів для користування в дошкіллях та на I-му році шк. навчання / зладив Богдан Данилович [Б. Гошовський]. Краків: Укр. вид-во, 1941. 136 с. : іл., нот. (Педагогічно-освітня бібліотека ; ч. 8).
42. КОЗАК ВІД'ЇДЖАС; Ой, ізйду я на могилу; Час додому, час; Народні пісні: Для мішаного хору без супр. Партит. Львів : Ін-т народної творчості, 1942, 4 с. (Б-ка Ін-ту нар. творчості, серія 4. М. Лисенко. Народні пісні).
43. НАВГОРОДІ КАЛИНОНЬКА; Стелися, барвінку: Для мішаного хору без супр. Львів: Інститут народної творчості, 1942.4 с. (Б-ка Ін-ту нар. творчості, серія № 4. М. Лисенко. Народні пісні).
44. ОЙ, БРЕ МОРЕ, БРЕ; Ой, що ж бо то за ворон: Народні пісні: Для чоловічого хору без супр. Партит. Львів : Ін-т народної творчості, 1942. 4 с. (Б-ка Ін-ту нар. творчості, серія 4. М. Лисенко. Народні пісні).
45. ОЙ, ГАЙ МАТИ; Та нема гірш нікому; Кучерява Катерина: Народні пісні: Для мішаного хору без супр. Партит. Львів : Ін-т нар. творчості, 1942. 4 с. (Б-ка Ін-ту нар. творчості, серія 4. М. Лисенко. Народні пісні).

46. ОЙ, ПУЩУ Я КОНИЧЕНЬКА; Гей, не дивуйтесь: Народні пісні: Для чоловічого хору без супр. Партит. Львів : Ін-т нар. творчості, 1942. 4 с. (Б-ка Ін-ту нар. творчості, серія 4. М. Лисенко. Народні пісні).
47. ПО ТОЙ БІК ГОРА; Ой летіла горлиця; Ой не цвіти буйним цвітом; Ой із-за гори. Народні пісні: Для чоловічого хору без супр. Партит. Львів : Ін-т нар. творчості, 1942. 4 с. (Б-ка Ін-ту нар. творчості, серія 4. М. Лисенко. Народні пісні).
48. ПРЯЛЯ: Дуєт або жіночий хор в супр. фп. Львів : Ін-т нар. творчості, 1942. 4 с. (Б-ка Ін-ту нар. творчості, серія 5. Жіночі хори).
49. ТА ТУМАН ЯРОМ КОТИТЬСЯ; МАКСИМ КОЗАК ЗАЛІЗНЯК: Народні пісні: Для чоловічого хору в супр. фп. Краків : Укр. вид-во, 1942, Вип. 1. 4 с.
50. Хай пісня лунає: співаник для шкіл і товариств у двох частинах (85 пісень з нотами й текстами та методичним вступом). Краків : Укр. вид-во, 1941. 60, 4 с. : ноти. (Музична бібліотека; ч. 3).

REFERENCES:

1. *Almanakh pershoho Kraievoho konkursu khoriv u Halychyni. U storichchia narodyn Mykoly Lysenka (1943) [Almanac of the first Regional Choir Competition in Galicia. In the centenary of the birth of Mykola Lysenko]*. Lviv [in Ukrainian].
2. Andriievskiy, V. (1942). *Mykola Lysenko. V sotu richnytsiu narodzhennia. 1842–1942 [Mykola Lysenko. On the hundredth anniversary of his birth. 1842–1942]*. Lviv : Ukr. vyd-vo [in Ukrainian].
3. Barvinskyi, V. (1942a) *Z viddali chasu [From a distance]*. *Nashi dni – Our days*, 10, 8–9 [in Ukrainian].
4. Barvinskyi, V. (1942b). *Kraievi konkurs khoriv i festyval ukrainskoi pisni [Regional choir competition and Ukrainian song festival]*. *Krakovski visti – Krakow News*, 175, 3 [in Ukrainian].
5. Bulat T., & Filenko, T. (2009). *Svit Mykoly Lysenka. Natsionalna identychnist, muzyka i polityka Ukrainy XIX – pochatku XX stolittia [The world of Mykola Lysenko. National identity, music and politics of Ukraine in the XIX – early XX centuries]*. Niu-York : Ukrainska Vilna Akademiia Nauk u SShA; Kyiv: Maisternia knyhy [in Ukrainian].
6. *Velyke pryznannia dla khoru pid provodom prof. O. Koshytsia (1942) [Great recognition for the choir led by prof. O. Kosice]*. *Svoboda – Freedom*, 148 [in Ukrainian].
7. Vytvytskyi, V. (1965a). *Vasyl Barvinskyi u moikh spohadakh [Vasyl Barvinsky in my memoirs]*. *Suchasnist – Modernity*, 11, 5–35.
8. Vytvytskyi, V. (1942b) *Vzaiemyny M. Lysenka z I. Frankom [M. Lysenko's relationship with I. Franko]*. Krakiv; Lviv : Ukr. vyd-vo [in Ukrainian].
9. Holovata, L.(2010). *«Ukrainske vydavnytstvo» u Krakovi–Lvovi 1939–1945 [«Ukrainian Publishing House» in Krakow-Lviv 1939–1945]*: bibliohr. dovidnyk. T. 1 : Knyzhky y arkushevi vydannia. Kyiv : Krytyka [in Ukrainian].
10. Horak, Ya. (2009). *Lvivski sviatkuvannia stolitnoho yuvileiu Mykoly Lysenka 1942 roku [Lviv celebrations of the centenary of Mykola Lysenko in 1942]*. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Seriiia Mystetstvoznavstvo – Scientific notes of Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatiuk. Art History Series*, 1 (20), 47–56 [in Ukrainian].
11. Z., T. (1942). *Z muzychnoho zhyttia u Lvovi [From musical life in Lviv]*. *Lvivski visti – Lviv news*, 121, 4 [in Ukrainian].
12. Ivakh, O. (1942). *Shevchenko y Lysenko [Shevchenko and Lysenko]*. *Svoboda – Freedom*, 80 [in Ukrainian].
13. *Kalendar (1942) [Calendar]*. *Krakovski visti – Krakow News*, 86, 3.
14. Kyianovska, L. (2003). *Syn stolittia Mykola Kolessa v ukrainskii kulturi XX viku [The son of the century Mykola Kolessa in the Ukrainian culture of the twentieth century]*. Lviv [in Ukrainian].
15. Kozarenko, O. (2000) *Fenomen ukrainskoi natsionalnoi muzychnoi movy [The phenomenon of the Ukrainian national musical language]*. Lviv: NTSh [in Ukrainian].
16. Kolessa, F. (1942a). *Mykola Lysenko [Mykola Lysenko]*. *Svoboda – Freedom*, 57 [in Ukrainian].
17. Kolessa, F. (2013b). *Mykola Lysenko (promova v 100-litnii yuvilei vid dnia yoho narodzhennia, vyholoshena na yuvileinomu sviati v Krynytsi d. 21. VI. 1942) [Mykola Lysenko]*. *Etnomuzyka – Ethnomusic*, 9, 80–92 [in Ukrainian].
18. Kolessa, F. (1970c). *Narodnyi napriam u tvorchosti M. Lysenka [Folk direction in the work of M. Lysenko]*. *Muzychno-folklorystychni ta muzykoznavchi pratsi F. M. Kolessy / uporiad. S. Y. Hrytsa*, (pp. 484–492). Kyiv : Nauk. dumka [in Ukrainian].
19. *Konkurs ukrainskykh khoriv (1942) [Competition of Ukrainian choirs]*. *Lvivski visti – Lviv news*, 64, 3 [in Ukrainian].
20. *Kraievi konkurs ukrainskykh khoriv (1942) [Regional competition of Ukrainian choirs]*. *Krakovski visti – Krakow News*, 101, 4 [in Ukrainian].
21. Kuznetsova, O., O. (2019) *Mykola Lysenko i Stryshchyna: vektory kontaktiv [Mykola Lysenko and Stryshchyna: vectors of contacts]*. *Literatura ta kultura Polissia – Literature and culture of Polissya*, 97. Seriiia «Istorychni nauky». Nizhyn: Vyd-vo NDU im. M. Hoholia, 12, 192–203 [in Ukrainian].

22. [M. O.] (1942). Krynytsia v stolittia narodyn M. Lysenka [Krynytsia in the century of M. Lysenko's birth]. *Krakovski visti – Krakow News*, 138, 5 [in Ukrainian].
23. Medaliony Lysenka (1942) [Lysenko's medallions]. *Krakovski visti – Krakow News*, 91, 4 [in Ukrainian].
24. Osadtsia, O. (1993). Vydannia muzychnykh tvoriv Mykoly Lysenka v Zakhidnii Ukraini [Publication of musical works by Mykola Lysenko in Western Ukraine]. *Zapysky Naukovoho tovarystva imeni T. Shevchenka. T. CCXXVI. Pratsi Muzykoznavchoi komisii – Notes of the Taras Shevchenko Scientific Society. T. CCXXVI. Proceedings of the Musicological Commission*, Lviv, 463–471 [in Ukrainian].
25. Otava, U. (1942). Zhyttia mysttsia i liudyny [The life of an artist and a man]. *Nashi dni – Our days*, Lviv, 7, 10 [in Ukrainian].
26. Prymova, I. (1942). Sviatochna akademiia [Festive academy]. *Krakovski visti – Krakow News*, 88, 3 [in Ukrainian].
27. S. H. (1942). Muzykalnyi vechorok [Music party]. *Svoboda – Freedom*, 212 [in Ukrainian].
28. Simovych, V. (1942). Slava ridnomu spivtsevi (V stolitni rokovyny urodyn Mykoly Lysenka) [Glory to the native singer (On the centenary of Mykola Lysenko's birthday)]. *Svoboda – Freedom*, 56 [in Ukrainian].
29. Steshko, F. (1937a). Mykola Lysenko i ukrainske hromadianstvo. (Dva momenty: yuvilei i pokhoron) [Mykola Lysenko and Ukrainian citizenship. (Two moments: anniversary and funeral)]. *Ukrainska muzyka – Ukrainian music*, Lviv-Stryi, 9–10, 149–156 [in Ukrainian].
30. Steshko, F. (1937b). M. Lysenko – spivrobotnyk bolharskoho muzychnoho chasopysu (Do 20-yi richnytsi z dnia smerti «batka» ukrainskoi muzyky [M. Lysenko – employee of the Bulgarian music magazine (To the 20th anniversary of the death of the «father» of Ukrainian music)]. *Tryzub – Trident*, Paryzh, 46 [in Ukrainian].
31. TsDAVO Ukrainy. F. 4465, op. 1, spr. 1028: Rukopys dopovidi F. Steshka «Mykola Lysenko – tvorets suchasnoi ukrainskoi muzyky (3 nahody 100-litnoho yuvileiu dnia narodzhennia)» [Manuscript of F. Steshko's report «Mykola Lysenko – the creator of modern Ukrainian music (3 occasions of the 100th anniversary of his birthday)»] [in Ukrainian].
32. Shliakh do Derzhavnosti: arkhivni khroniky ukrainskoi emigratsii [The Way to Statehood: Archival Chronicles of Ukrainian Emigration]. *TsDAVO Ukrainy*. F. 4465 «Dokumenty i materialy ukrainskykh emigrantskykh ustanov, orhanizatsii ta riznykh osib (kolektsiia)». Retrieved from <https://tsdavo.gov.ua/novyny/shlyah-do-derzhavnosti-arhivni-khroniky-ukrayinskoyi-emigratsiyi/> [in Ukrainian].
33. Yakym shliakhom? (1942) [Iz lysta M. Lysenka do O. Nyzhankivskoho] [Which way? [From a letter from M. Lysenko to O. Nyzhankivsky]]. *Svoboda – Freedom*, 56 [in Ukrainian].
34. Concert ends Koshetz' choral conducting course in Winnipeg (1942). *The Ukrainian Weekly*, 35.
35. Lysenko Commemorated By Winnipeg and Toronto Ukrainians (1942). *The Ukrainian Weekly*, 24.
36. Mykola Lysenko Centenary (1942). *The Ukrainian Weekly*, 11.
37. N. Y.-N. J. Chorus plans Lysenko concert. Concert to mark fifth anniversary of chorus. 12 members in U.S. Armed Forces (1942). *The Ukrainian Weekly*, 25.
38. Our Musical Heritage (1942). *The Ukrainian Weekly*, 28.
39. Winnipeg Critics Praise Lysenko Concert (1942). *The Ukrainian Weekly*, 26.

BIBLIOGRAPHY OF PRINTED MUSIC

40. HARBUZ BILYI KACHAIeTSIA (1942) [WHITE PUMPKIN IS SWINGING] : Narodna pisnia: Dlia mishanoho khoru v supr. fp. Krakiv : Ukr. vyd-vo, Vyp. 2. (Tvory M. Lysenka.1842–1942) [in Ukrainian].
41. Kytytsia tsvitok dlia chemnykh ditok (1941) [Tassel flower for polite children] : zbirnyk pisen, zabav i virshiv dlia korystuvannia v doshkilliakh ta na I-mu rotsi shk. navchannia / zlydyv Bohdan Danylovych [B. Hoshovskyi]. Krakiv : Ukr. vyd-vo [in Ukrainian].
42. KOZAK VIDIZhDZhAIe (1942) [THE COSSACK IS LEAVING]; Oi, iziidu ya na mohylu; Chas dodomu, chas; Narodni pisni: Dlia mishanoho khoru bez supr. Partyt. Lviv: In-t narodnoi tvorchosti (B-ka In-tu nar. tvorchosti, seriia 4. M. Lysenko. Narodni pisni) [in Ukrainian].
43. NAVHORODI KALYNONKA (1942) [KALINONKA IN THE AWARD]; Stelysia, barvinku: Dlia mishanoho khoru bez supr. Lviv : Instytut narodnoi tvorchosti. (B-ka In-tu nar. tvorchosti, seriia № 4. M. Lysenko. Narodni pisni) [in Ukrainian].
44. OI, BRE MORE, BRE (1942) [OH, BRE SEA, BRE] ; Oi, shcho zh bo to za voron: Narodni pisni: Dlia cholovichoho khoru bez supr. Partyt. Lviv : In-t narodnoi tvorchosti (B-ka In-tu nar. tvorchosti, seriia 4. M. Lysenko. Narodni pisni) [in Ukrainian].
45. OI, HAI MATY (1942) [OH, GUY MOTHER] ; Ta nema hirsh nikomu; Kucheriava Kateryna: Narodni pisni: Dlia mishanoho khoru bez supr. Partyt. Lviv : In-t nar. tvorchosti. (B-ka In-tu nar. tvorchosti, seriia 4. M. Lysenko. Narodni pisni) [in Ukrainian].

46. OI, PUSHchU Ya KONYChENKA (1942) [Oh, I'll let the horse] ; Hei, ne dyvuites: Narodni pisni: Dlia cholovichoho khoru bez supr. Partyt. Lviv : In-t nar. tvorchosti/ (B-ka In-tu nar. tvorchosti, seriia 4. M. Lysenko. Narodni pisni) [in Ukrainian].

47. PO TOI BIK HORA (1942) [ON THE OTHER SIDE OF THE MOUNTAIN] ; Oi letila horlytsia; Oi ne tsvity buinym tsvitom; Oi iz-za hory. Narodni pisni: Dlia cholovichoho khoru bez supr. Partyt. Lviv : In-t nar. tvorchosti. (B-ka In-tu nar. tvorchosti, seriia 4. M. Lysenko. Narodni pisni) [in Ukrainian].

48. PRIaLIa (1942) [SPINNING] : Duet abo zhinochyi khor v supr. fp. Lviv: In-t nar. tvorchosti. (B-ka In-tu nar. tvorchosti, seriia 5. Zhinochi khory) [in Ukrainian].

49. TA TUMAN YaROM KOTYTSlA (1942) [AND THE FOG ROLLS OVER THE YARM] ; MAKSYM KOZAK ZALIZNIaK: Narodni pisni: Dlia cholovichoho khoru v supr. fp. Krakiv : Ukr. vyd-vo, Vyp. 1. [in Ukrainian].

50. Khai pisnia lunaie (1941) [Let the song sound] : spivanyk dlia shkil i tovarystv u dvokh chastynakh (85 pisen z notamy y tekstamy ta metodychnym vstupom). Krakiv : Ukr. vyd-vo (Muzychna biblioteka; ch. 3) [in Ukrainian].